DEFINE AND ENLIST SROTAS. DESCRIBE THE COMMON AETIOLOGY FOR SROTO DUSHTI, EXPLAIN FEATURES OF SAMANYA SROTODUSHTI WITH EXAMPLES

Presented by

Dr Keertan M S MD(AYU)(Phd)

Dept of Roganidana

स्रोतस्

Introduction to Srotas

- Every stable tissue is composed of numerous minute living cells which forms organ and other complicated structure
- For each tissues or cells it is needed to provide nutrition
- They need particular passage or spaces to provide nutrition to the particular cells or organs

- The transportation from one place to another place is possible through these channels to carry physiological, pathological functions

- These channels , pores , routes are called srotas according to ayurveda

- Ayurveda was the first medical system to announce and describe the existence of these millions of pathways within the human body. They called these ducts or channels or tubular or transportation systems of the body as ‘Srotas’.

स्रोतस् लक्षण

Definition :

1. स्रृ स्रवणे ।

- To flow , to ooze, to exude, to cause to flow etc..

2. स्रवणात् स्रोतांसि ।   (च, सु , 30/12)

- The passage or structure through which substance are going to flow

Synonyms.

- स्रोतांसि सिराः धमन्यः रसायन्यः रसवाहिन्यः नाड्यः पन्थानः मार्गाः शरीरच्छिद्राणि संवृत–असंवृतानि स्थानानि आशयाः निकेताश्चेति शरीरधात्ववकाशानां लक्ष्यालक्ष्याणां नामानि भवन्ति ।
(च.वि.5/9)

- स्रोतांसि - Channels.
- सिरा - Veins
- धमनि - Artery
- रसायन्यः - Lymphatic drainage
- रसवाहिनि - Capillaries
- नाडि - Pathways
- पन्थानः - Passages
- मार्गा - Pathways
- संवृत - Narrow channels
- असंवृता - Broad channels
- शरिर छिद्रा - Body orifices, opening , cavities
- स्थाना - Site or locus
- आशय - Repositories

- **धमनि - The structure which we can pulsate compared to arteries**

- **स्रोतस् - All the channels of the body all organ systems**

- **सिरः - Carrying substance (compared to veins)**

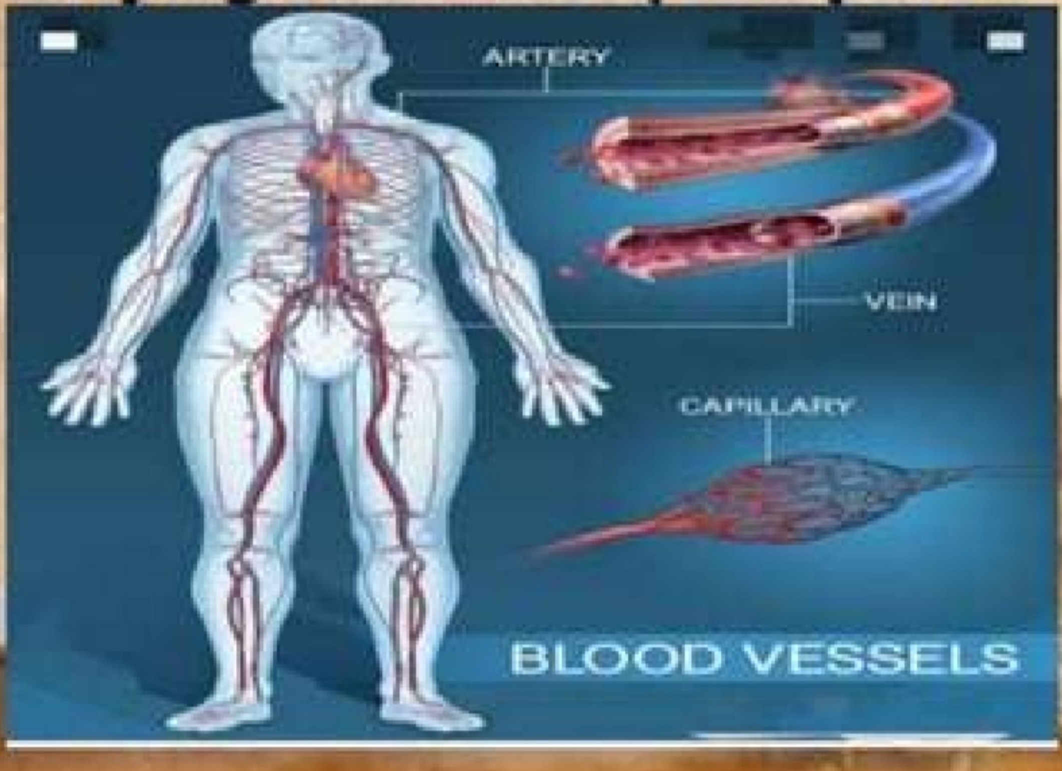

Commentary on Srotas

Gangadhara

- The pathways through which Rasa, rakta etc tissues are transported or the pathways through which the tissues flow are called Srotas

Chakrapani

- The channels which transport the Poshaka dhatus (the part of the rasa etc tissues which flow to provide nutrition to the successive tissues) are called Srotas.

- खानि स्रोतांसि (दल्, सु, शा 9/10)
- The structure having cavity or space are called as srotas

Types of Srotas

स्रोतस् (2 types)

- बाह्य स्रोतस्
- अभ्यतंर स्रोतस्

बाह्य स्रोतस्

Bahirmukha srotas (Bahi=external, mukha=opening, srotas=channels)

Bahirmukha srotas are those which have their openings on the outside (exterior) of the body. They are essentially large openings.

अभ्यतंर स्रोतस्

- These are the srotas constituted insides the body only or may connected to outside through बाह्य स्रोतस्

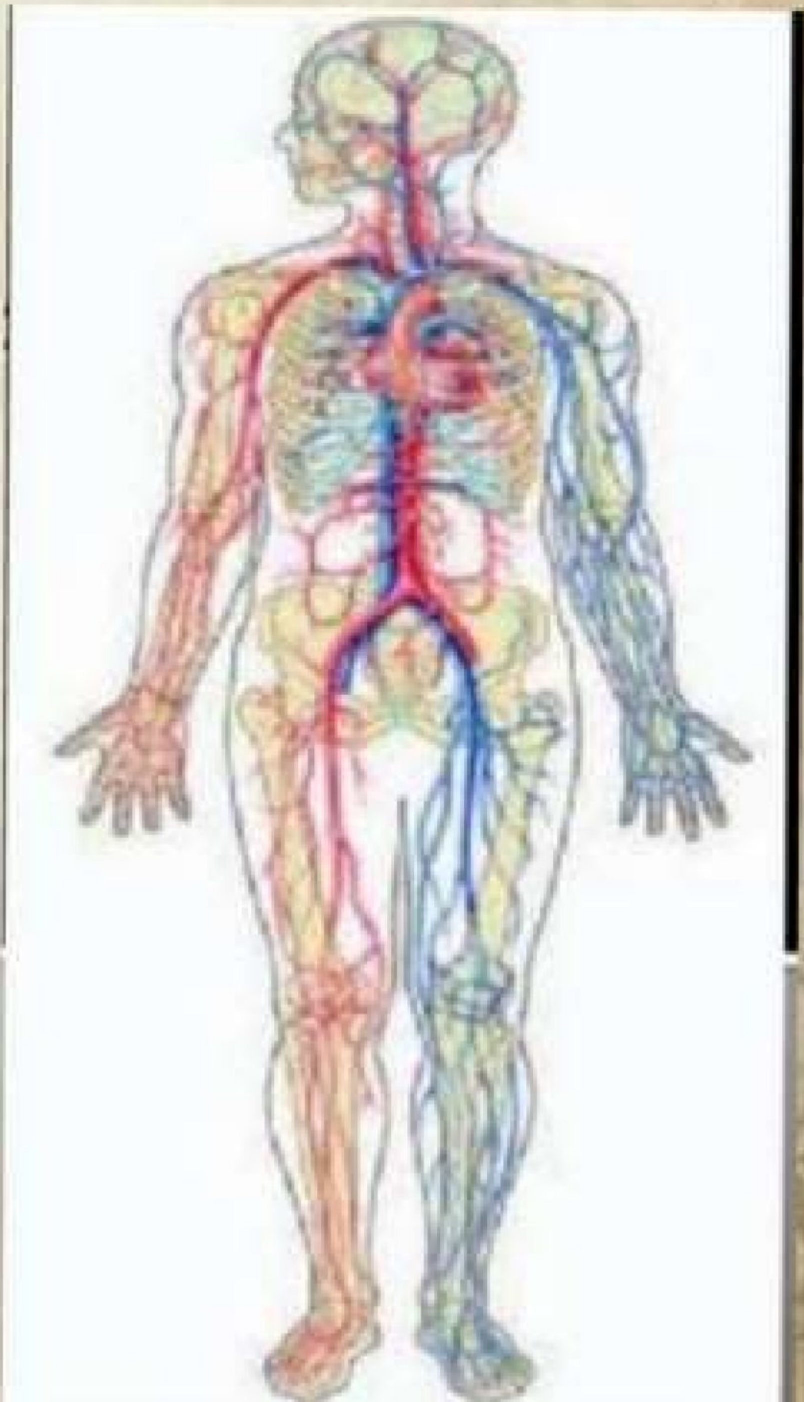

- According to चरक - 13 types

प्राणेदकान्नरसरुधिरमांसमेदोस्थिमज्जशुक्रमूत्रोपुरिष
स्वेदवहानिश्चेति अभ्यन्तर स्रोतासां ।

(च, वि , 5/5)

- According to सुश्रुता - 11 types

अतः ऊर्ध्व स्रोतसां मूलविद्धलक्षणमुपदेक्ष्मायः
तानि तु प्राणान्नोदकरसरक्तमांसमेदोमूत्रपुरिष
शुक्रार्तववहानिश्चेति ।

(सु , शा, 9/12)

1. प्राणवह स्रोतस्

मूल

- तत्र प्राणवहानां स्रोतसां हृदयं मूलं महास्रोतश्च ।
(च.वि.5/8)
- तत्र प्राणवहे द्वे, तयोर्मूलं हृदयं रसवाहिन्यश्च धमन्यः।
(सु.शा.9/12)

➢ हृदय – heart located in thorax

➢ महास्रोत – channels in the thorax ie respiratory system

➢ रसवाहिनि धमनी – channels transport Rasa

Cause

क्षयात् संधारणात् रौक्ष्यात् व्यायामात् क्षुधितस्य च ।
प्राणावाहिनि दुष्यन्ति स्रोतांसि अन्येश्च दारूणैः ।।
(च,वि,5/10)

क्षय- Depletion of tissues
संधारणात- Holding natural urges
रौक्ष- Intake big dry food
व्यायामा- Excessive exercise
अन्येश्च दारूण- Excessive activity beyond capacity

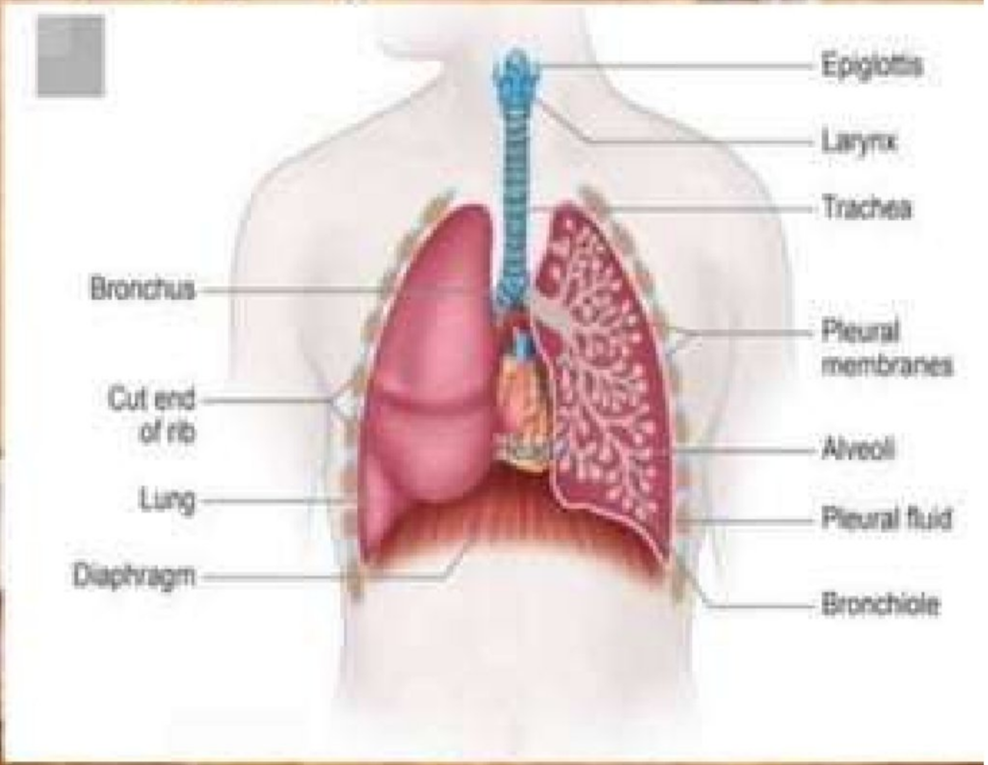

Signs and symptoms

- अतिसृष्टं अतिबद्धं कुपितं अल्पाल्पं अभिक्ष्णं वा स शब्द शूलं उच्छ्वसन्त दृष्टा प्राणावहान्य स्रोतांसि प्रदुष्टानिति विध्यत् ।

(च, वि , 5/8)

अतिसृष्टा - Long breathing
अतिबद्धा - Short breathing
कुपिता - Difficult breathing
अल्पाल्पं - frequent and interrupted breathing
अभिक्ष्णं - Highly disturbed breathing
शब्द - Abnormal sounds
शूलं - Painful breathing

- तत्र विद्धस्य क्रोदन विनमन मोहन भ्रमण वेपनानि मरणं वा
  भवति ।

(सु ,शा ,9/12)

क्रोदन - Anger

विनमन - Bending of body

मोहन - Perplexing

भ्रमण - Illusion, Giddiness

वेपना

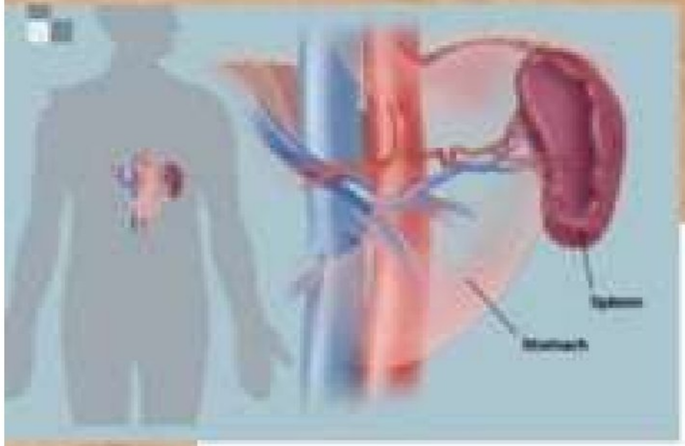

2. उदकवह स्रोतस्

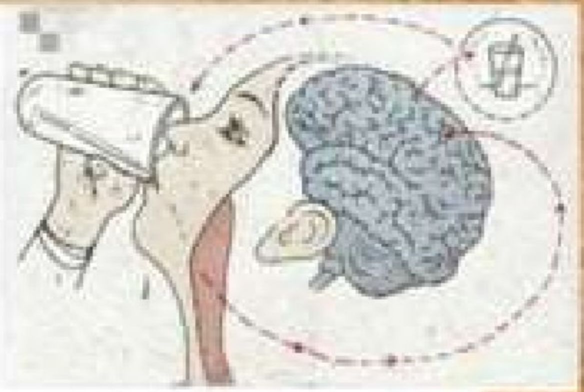

मूल

- उदकवहानां स्रोतसां तालुमूलं क्लोमं च । (च.वि.5/8)
- उदकवहे द्वे तयोर्मूलं तालु क्लोमं च (सु.शा.9/12)

- तालु– palate
- क्लोम – spleen, thirst centre of brain

Cause

- औष्ण्यात् आमात् भयात् पानात् अतिशुष्क अन्नसेवनात् ।
  अम्बुवाहिनि दुष्यन्ति तृष्णयाश्च अतिपिडनात् ।।
  (च,वि ,5/11)

औष्ण्यात् - Hotfoods consumption
आमात् - Undigested foods
भयात् - fear
पानात् - alcohol consumption
अतिशुष्क अन्नसेवनात् -dry foods
तृष्णअतिपिडना - Thirst

Signs and symptoms

- जिह्वा तालु ओष्ट कण्ट क्लोमशोषं पिपासं चातिप्रवृद्धां दृष्ट्व उदकवाहन्यस्य स्रोतांसि प्रदुष्टानिति विध्यात् ।

(च,वि , 5/8)

जिह्वा - Tounge
तालु - Pallate
ओष्ट - lips
कण्ट - Throat
क्लोम - Dryness of spleen
पिपासं - Thirst

- तत्र विद्धस्य पिपासं संध्योमरणं च ।

3. अन्नवह स्रोतस्

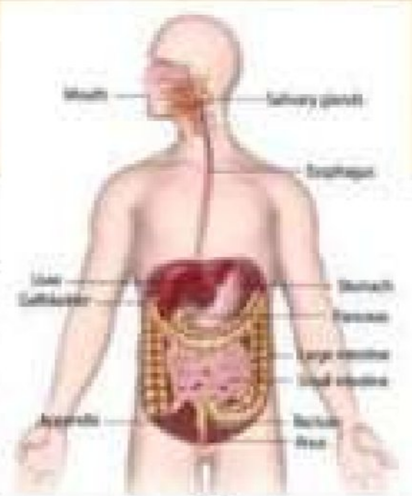

मूल

- अन्नवहानां स्रोतसां आमाशयो मूलं वामं च पार्श्वं ।
  (च.वि.5/8)
- अन्नवहे द्वे, तयोर्मूलं आमाशयो अन्नवाहिन्यश्च धमन्यः ।
  (सु.शा.9/12)
- आमाशय – stomach
- वामपार्श्व – sides of abdomen and all digestive organs
- अन्नवाहि धमनि – esophagus

Cause

- अतिमात्रस्य च अकाले च अहितस्य च भोजनात् ।
  अन्नवाहिनि दुष्यन्ति वैगुण्यात् पावकस्य च ।।
  (च, वि , 5/12)

अतिमात्रस्य - Heavy food intake

अकाले - Incorrect timings of taking food

अहितस्य - Unwholesome food

वैगुण्यात् पावकस्य - Digestive fire

आमा

<u>*Signs and symptoms*</u>

- अनन्नाभिलषं आरोचक अविपाकौ छर्दिं च दृष्ट्वा अन्नवहान्यस्य स्रोतांसि प्रदुष्टानीति विद्यात्।

(च, वि 5/8)

अनन्नाभिलषं - Aversion towards food

आरोचक - Tastelessness

अविपाका - Indigestion

छर्दी - Vomiting

Signs and symptoms

- तत्र विद्धस्याध्मानं शूलोऽन्नद्वेषश्छर्दिः पिपासाऽऽन्ध्यं मरणं च ।

(सु , शा , 9/12)

अध्माना - Flatulence

शुला - Abdominal and colic pain

ऽन्नद्वेष - Aversion of food

अन्ध्य - Blindness

Let's understand

Tridosha and Sapta Dhatu Theory

4. रसवह स्रोतस्

मूल

- रसवहानां स्रोतसां हृदयं मूलं दशं च धमन्य:।(च.वि.5/8)
- रसवहे द्वे, तयोर्मूलं हृदयं रसवाहिन्यश्च धमन्य: । (सु.शा.9/12)

- हृदय– heart
- दश धमनी – 10 arteries connected to heart
- रसवाहिनी धमनी – arteries connected to heart

Cause

- गुरुशीतमतिस्निग्धमतिमात्रं समश्नताम्।

रसवाहीनि दुष्यन्ति चिन्त्यानां चातिचिन्तनात् ।।

(च,वि, 5/13)

गुरू -Heavy food

शीत - Cold foods

अतिस्निग्ध- Excessive intake of oily foods

अतिमात्रं- More eating

अतिचिन्तनात् - Stress ,excessive thinking

Signs and symptoms

- अश्रद्धा चारुचिश्चास्यवैरस्यमरसज्ञता।
हृल्लासो गौरवं तन्द्रा साङ्गमर्दो ज्वरस्तमः
पाण्डुत्वं स्रोतसां रोधः क्लैब्यं सादः कृशाङ्गता।
नाशोऽग्नेरयथाकालं वलयः पलितानि च
रसप्रदोषजा रोगा,... (च, सु 28/10)

- *Ashraddha – lack of interest in the food*
- *Aruchi – tastelessness*
- *Aasya vairasya – feeling of weird tastes in the mouth*
- *Arasagnata – failure to identify any taste*
- *Hrullasa – watering of mouth, excessive salivation, nausea*
- *Gourava – heaviness*
- *Tandra – drowsiness*
- *Angamarda – pain in body parts*
- *Jwara – fever*
- *Tama – feeling of darkness before the eyes*
- *Pandutva – anaemia*
- *Srotorodha – block in multiple channels of the body*
- *Klaibya – impotence*
- *Saada – fatigue, stoppage of working of organs and tissues*
- *Krushangataa – emaciation*
- *Nasho agnehe – destruction of agni, the metabolic fire*

तत्र विद्धस्य शोषः प्राणवहा विद्धवत् च मरणं तत् लिङ्गानि च ।

(सु , शा ,9/12)

शोषः -Emaciation

Symptoms of प्राणवहा vitiation

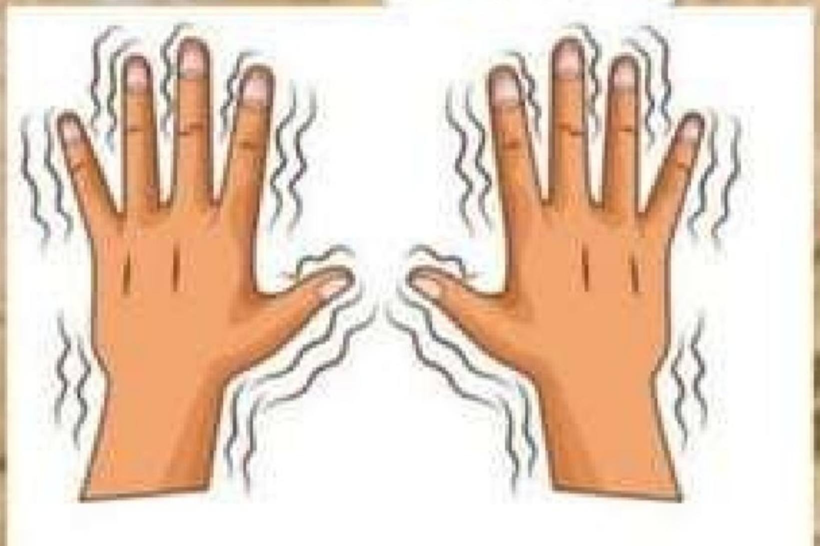

5. रक्तवह स्रोतस्

मूल

- शोणितवहानां स्रोतसां यकृत् मूलं प्लीहा च ।
  (च.वि.5/8)
- रक्तवहे द्वे तयोर्मूलं यकृत् प्लीहानौ रक्तवाहिन्यश्च धमन्य: । (सु.शा.9/12)

- यकृत् – liver
- प्लीहा – spleen
- रक्तवाहिनी धमनी – arteries carry blood

Cause

- विदाहिनि अन्नपनिति स्निग्ध उष्णानि द्रवाणि च ।
  रक्तवाहिनि दुष्यन्ति भंजता च आतप अनलौ ।

[च , वि, 5 / 4]

विदाहिनि अन्नपाना - Drinks / food cause bur
sensation after intake

स्निग्द - उष्ण - द्रवा आहार -oily, hot and liquid foods

आतप - Exposure to heavy foods

अनल - Exposure to fire

Symptoms and signs

...वक्ष्यन्ते रक्तदोषजाः।
कुष्ठवीसर्पपिडका रक्तपित्तमसृग्दरः ॥
गुदमेढ्रास्यपाकश्च प्लीहा गुल्मोऽथ विद्रधिः।
नीलिका कामला व्यङ्गः पिप्प्लवस्तिलकालकाः ॥
दद्रुश्चर्मदलं श्वित्रं पामा कोठास्रमण्डलम्।
रक्तप्रदोषाज्जायन्ते,...

च सु 28 / 11,12, 13]

- गुदपाक – inflammation and suppuration of anal canal and anal orifice
- मेद्र पाक– inflammation and suppuration of penis
- आस्य पाक – Ulceration of mouth and tongue, stomatitis,
- प्लिहा– Enlargement of spleen
- गुल्म – abdominal tumours
- विद्रधि – Abscess
- नीलीका- bluish eruptions
- कामाल – Jaundice
- व्यङ्गः पिप्लवस्तिलकालकाः – includes pigmentation and melanin related problems like freckles, mole, melano-derma, chloasma etc
- दाद्रुह – Ringworm or tines
- चर्मदल – excoriation
- श्वित्रं– leukoderma
- पाम – Scabies
- कोठा– skin eruptions
- अश्रमंडल – Reddish circular skin eruptions or patches

तत्र विद्धस्य श्याव अङ्गता ज्वारो दाहा पाडुता शोणित आगमनं रक्तनेत्रता च ।

[सु शा 9/12]

श्याव अङ्गता - Black or brown discolouration

ज्वारा - Fever

दाहा - Burning sensation

पाडुता - Anaemia

शोणितागमना - Bleeding from बाह्य स्रोतस्

रक्तनेत्रता - Reddish eye

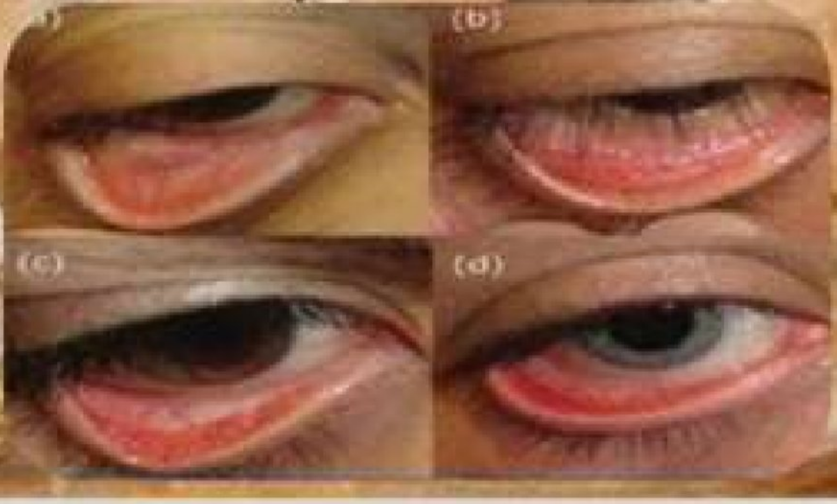

6. मांसवह स्रोतस्

मूल

- मांसवहानां स्रोतसां स्नायु मूलं त्वक् च । (च.वि.5/8)
- मांसवहे द्वे तयोर्मूलं स्नायुत्वचं रसवहाश्च धमन्यः ।
  (सु.शा.9/12)

- स्नायु – ligament
- त्वक्– skin (6 layers- Charaka & 7 – Sushruta)
- रसवहाश्च धमन्यः – lymphatic channels

Cause

- अभिष्यन्दीनि भोज्यानि स्थूलानि च गुरूणि च।
मांसवाहीनि दुष्यन्ति भुक्त्वा च स्वपतां दिवा ।।

[च वि 5 / 15]

अभिष्यन्दीनि - Effusion

भोज्यानि - More eating

स्थूलानि - fat

गुरूणि -Heavy body

भुक्त्वा - Excessive movement or pain of muscle

Signs and symptoms

- ...शृणु मांसप्रदोषजान् अधिमांसार्बुदं कीलं गलशालूकशुण्डिके पूतिमांसालजीगण्डगण्डमालोपजिह्विकाः विद्यान्मांसाश्रयान् ...

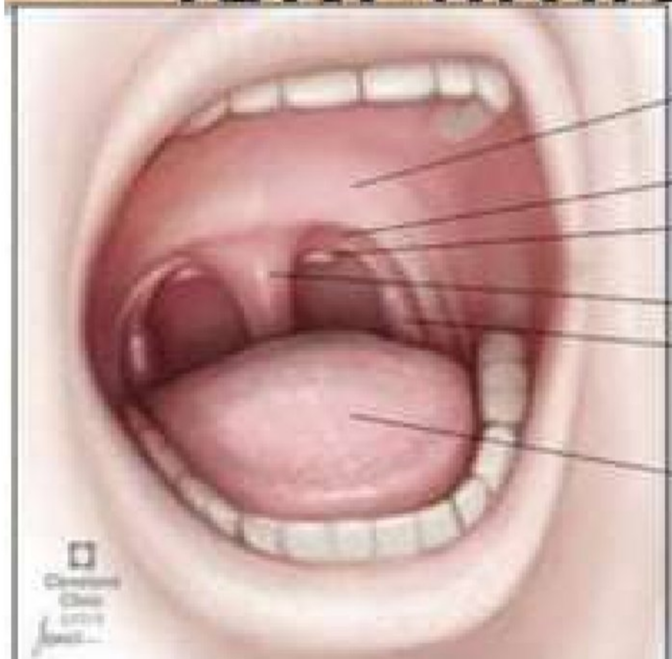

[, 28/13 -14]

- आदिमांसा– Excessive growth of muscle tissue
- अर्भुदा– tumours
- कीलं - Tonsillitis
- गल शालूक– Adenoids
- गल शुढिके– elongated uvula
- पूति मांस– muscle necrosis
- गलगंड– Goitre
- गंडमाल– cervical lymphadenitis
- उपजिह्विका – Epiglottitis

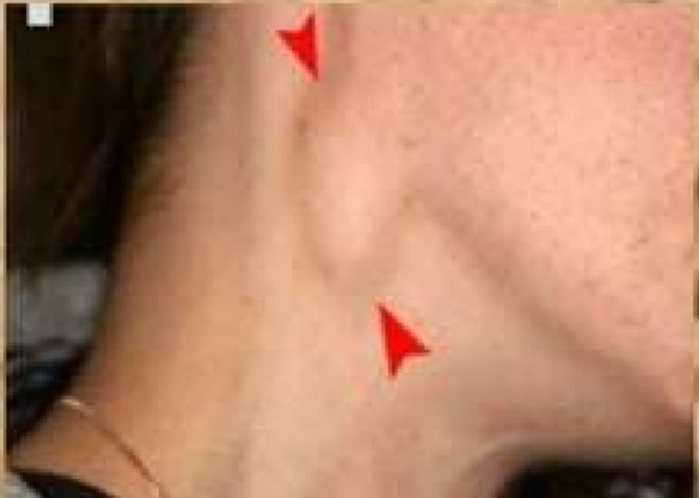

- तत्र विद्धस्य श्वयथुर्मांसशोषः सिराग्रन्थयो मरणं च ।

[सु, शा , 9/12]

श्वयतु - swelling , odema

मांस शोष - wasting of muscles

सिरा ग्रंथि - clotting ot blood vessels

7. मेदोवह स्रोतस्

मूल

- मेदोवहानां स्रोतसां वृक्कौ मूलं वपावहनं च । (च.वि.5/8)
- मेदोवहे द्वे , तयोर्मूलं कटी वृक्कौ च । (सु.शा.9/12)

- वृक्क – kidney
- वपावहनं – omentum
- कटी – pelvis

Cause

- अव्यायामाद्दिवास्वप्नान्मेद्यानां चातिभक्षणात्।
मेदोवाहीनि दुष्यन्ति वारुण्याश्चातिसेवनात्।।

[च वि 5 /16]

अव्ययामात् - Lack of excersise
दिवस्वप्न - sleeping in day time
मेद्याना च अतिभक्षणत् - Eating more
वारुणि - Excessive consumption of alcohol

Signs and symptoms

- ... मेदःसंश्रयांस्तु प्रचक्ष्महे|

निन्दितानि प्रमेहाणां पूर्वरूपाणि यानि च

(च सू 28 / 15]

निन्दितानि - अष्टनिंदिता पुरुष , The vitiation of this srotas will leads to manifestation of 8types of social untit body frame

प्रमेहाणां पूर्वरूपाणि - urinary symptoms , Diabetics

- तत्र विद्धस्य स्वेदागमनं स्निग्धाङ्गता तालुशोषः स्थूलशोफता पिपासा च ।

स्वेदागमनं - **Excessive sweating**

स्निग्धाङ्गता - **oily appearance of body**

तालु शोष - **Dryness of Pallate**

स्थूल - **obesity**

8. अस्थिवह स्रोतस्

मूल

अस्थिवहानां स्रोतसां मेदो मूलं जघनं च । (च.वि.५/८)

- मेद – fatty tissue
- जघनं – thigh region

Cause

• व्यायामादतिसङ्क्षोभादस्थ्नामतिविघट्टनात
अस्थिवाहीनि दुष्यन्ति वातलानां च सेवनात
[च वि 5 /17]

व्ययाम - Excessive excersise

अतिसङ्क्षोभाद - Excessive irritation

अतिविघटन - Repeated trauma

वातलाहर - vata aggreate food

अस्थाना -Heavy weights on bone

Signs and symptoms

अध्यास्तदन्तौ दंन्तस्थि मेदोशूलं च विवर्णत
केशलोमनखश्मसृ दोषश्च अस्थिप्रदोषजा ।।
(च, सू ,28/16)

अध्यास्ति - Extra growth of bone
अध्यदंत - Extra growth ot teeth
मेदशूल - Pain of bone tissues
विवर्णत - discoloration of body
नख - Nail
श्मसृ - Mustache

9. मज्जावह स्रोतस्

मूल

मज्जावहानां स्रोतसां अस्थीनि मूलं सन्धयश्च ।

(च.वि.5/8)

- अस्थि – bone
- सन्धि – joint

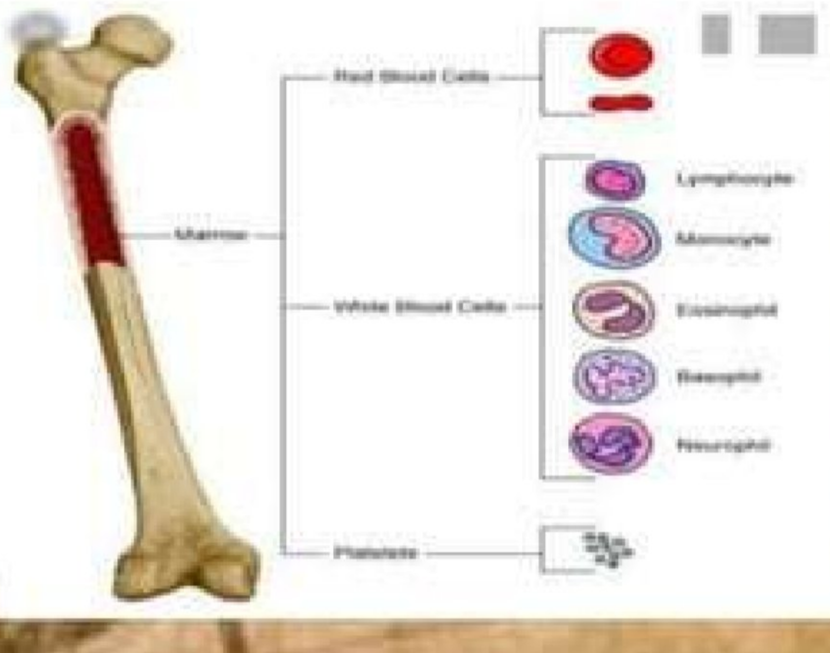

Cause

उत्पेषात् अभिष्यदात् अभिघातात् प्रपीडनात् ।
मज्जावाहीनि दुष्यन्ति विरूद्धानां च सेवनात् ॥
(च.वि.5/8)

- उत्पेषात - Being crushed
- अतिअभिष्यदात - kapha charecter
- अभिघातात् - Accident
- प्रपिडानात् - compress
- विरुद्ध आहार - Unwholesome foods

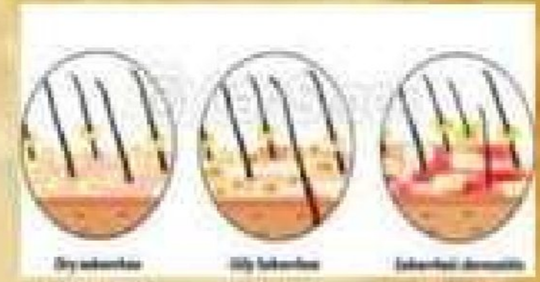

Signs and symptoms

- रूक् पर्वाणां भ्रमो मूर्छा दर्शनं तमस्तथा।
  अरूषां स्थूलमूलानां पर्वजानां च दर्शनम् ।
  मज्जप्रदोषात् ... ... (च.सू.28/17)

पर्व रुक- Pain in Joints
तमो दर्शन - Black circles infront of eyes
अरुषां - seborrhoes
स्थुल मूल व पर्व - Enlarged joints

10. शुक्रवह स्रोतस्

मूल

- शुक्रवहानां स्रोतसां वृषणौ मूलं शेफश्च । (च.वि.5/8)
- शुक्रवहे द्वे तयोर्मूलं स्थनौ वृषणौ च । (सु.शा.9/12)

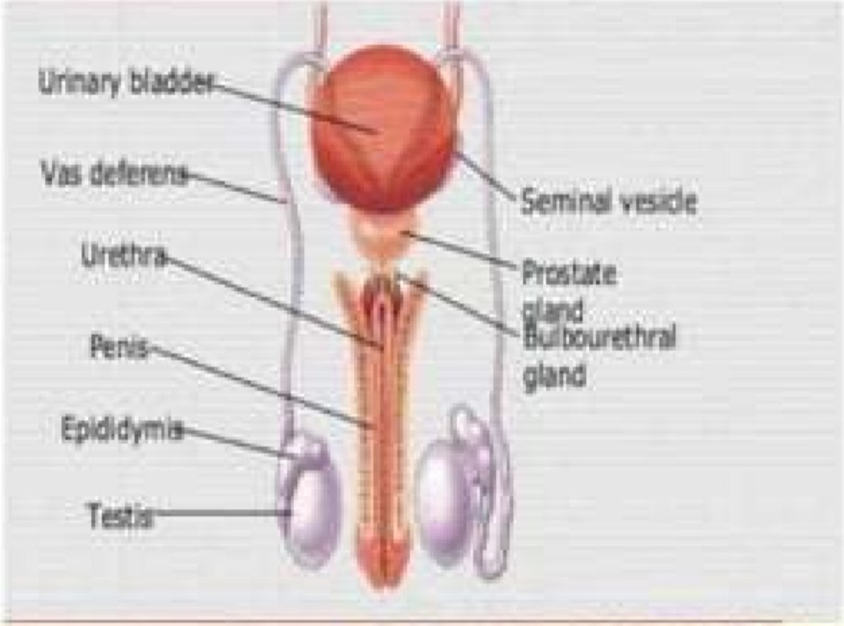

- वृषण – testis
- शेफ – penis
- स्थन – breast

Cause

- अकालयोनिगमनान्निग्रहादतिमैथुनात्।
शुक्रवाहीनि दुष्यन्ति शस्त्रक्षाराग्निभिस्तथा ।।
[च , वि , 5/18]

अयोनिगम - sex with women having abnormal vagina
निग्रह - withhold रेतस् or natural urge
शास्त्र - Injuries by instrument or weapon to genital area
अतिमैथुन - Excessive sex
क्षार - Application of bases to genital organ
अग्नि - fire burns

<u>*Signs and symptoms*</u>

- ...शुक्रस्य दोषात् क्लैब्यमहर्षणम्।
रोगि वा क्लीबमल्पायुर्विरूपं वा
प्रजायते।।
न चास्य जायते गर्भः पतति प्रस्रवत्यपि।
ापत्यं सदारं बाधते नरम्।।

च, सु , 28/18 -19

- तत्र विद्धस्य क्लिबता चिरात् प्रसेको रक्तशुक्रता ।

[सु ,शा , 9 /12]

क्लिबता - Impotence

चिरात् प्रसेका - Delayed ejaculation

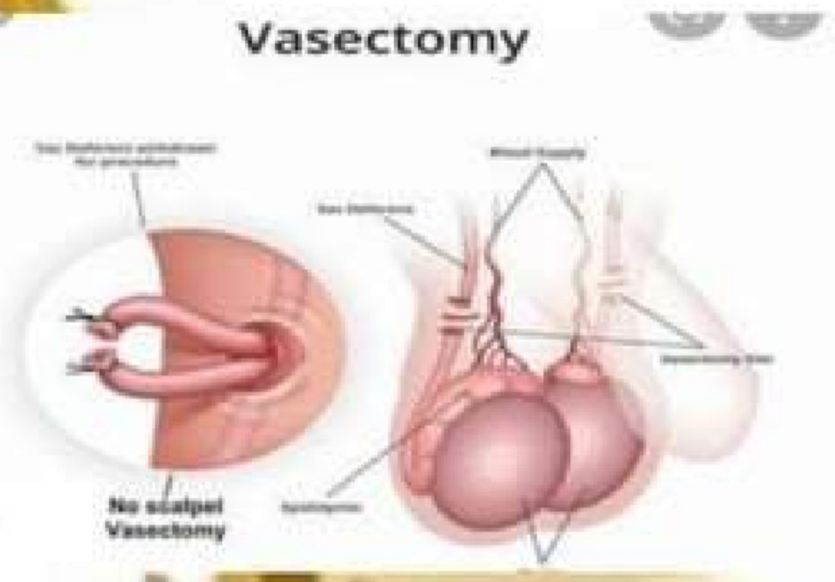

11. मूत्रवह स्रोतस्

मूल

- मूत्रवहानां स्रोतसां बस्तिर्मूलं वंक्षणौ च । (च.वि.5/8)
- मूत्रवहे द्वे तयोर्मूलं बस्ति मेढ्रं च । (सु.शा.9/12)

- बस्ति – urinary bladder
- वंक्षणा – inguinal area
- मेढ्रं – penis (urethra)

Cause

मूत्रितोदकभक्ष्य स्त्रीसेवनात् मूत्रनिग्रहात् ।
मूत्रवाहीनि दुष्यन्ति क्षीणस्याभिक्षतस्य च ॥ (च.वि.5/20)

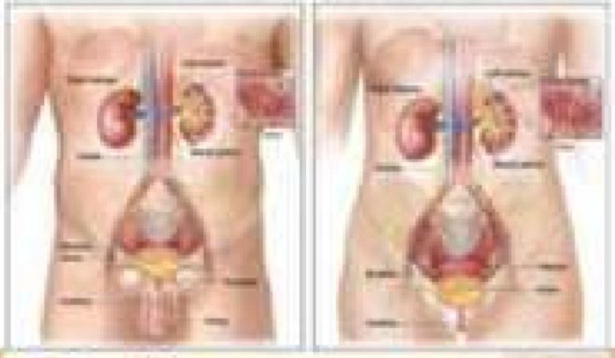

- **मुत्रितीदक भक्ष्य स्त्रिसेवनात – Drinking water, taking food and having sex in the presence of urge for urination (urine should be voided before eating, drinking or having sex)**
- **मूत्र निग्रह– habit of holding the urge of voiding urine as a regular practice**
- **क्षिण– body getting emaciated or tissue depletion, consumption**
- **अभिक्षता – injury or damage to the passages carrying urine**

Signs and Symptoms

- अतिसृष्टं अतिबद्धं कुपितं अल्पाल्पं अभीक्ष्णं वा बहलं सशूलं मूत्रयन्तं दृष्ट्वा मूत्रवहान्यस्य स्रोतांसि प्रदुष्टानीति विद्यात् । (च.वि.5/8)

- तत्र विद्धस्य अनद्धबस्तिता मूत्रनिरोधः स्तब्धमेढ्रता च ।
(सु.शा.9/12)

12. स्वेदवह स्रोतस्

मूल

- स्वेदवहानां स्रोतसां मेदो मूलं लोमकूपश्च । (च.वि.5/8)

- मेद – fatty tissue
- लोमकूप – hair follicle

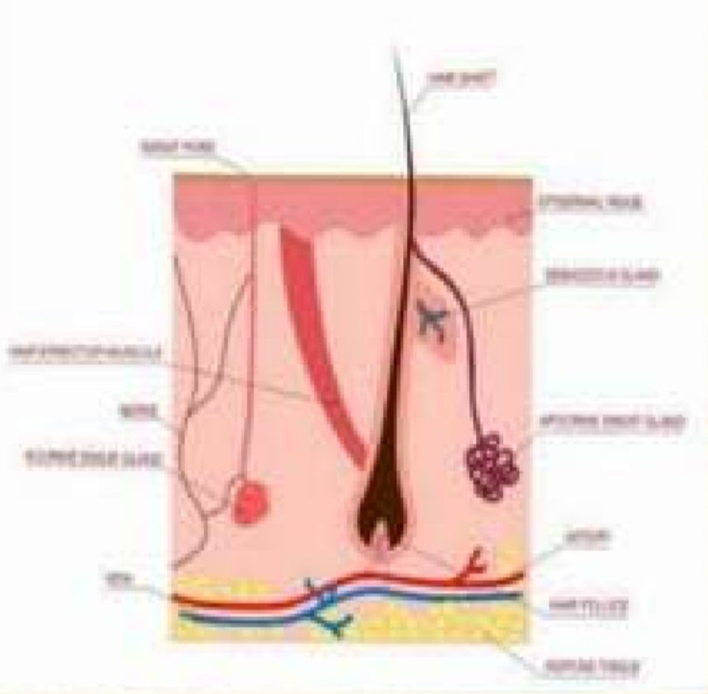

Cause

व्यायामात् अतिसंतापात् शीतोष्णाक्रमसेवनात् ।
स्वेदवाहीनि दुष्यन्ति क्रोधशोकभयस्तथा । (च.वि5/22)

व्यायमात - Excessive excersise
अतिसंतापा – exposure to heat
शीतोष्णक्रमसेवानात non-judicious intal
and comforts, at a time
क्रोद – excessive anger
शोक – excessive grief
भय– excessive fear

Signs and symptoms

- प्रदुष्टानां तु खल्वेषामिदं विशेषविज्ञानं भवति, तद्यथा अस्वेदनं अतिस्वेदनं पारूष्यं अतिश्लक्ष्णतामङ्गस्य परिदाहं लोमहर्षं च दृष्ट्वा स्वेदवहान्यस्य स्रोतांसि प्रदुष्टानीति विद्यात् । (च.वि.5/8)

- अस्वेदन – Lack of sweating
- अतिस्वेदन– Excessive sweating
- पारुष्या – Roughness of the skin
- अति स्लश्ण– Excessive smoothness of the sk
- परिदा – Burning sensation
- लोम हर्ष – Horripilation

13. पुरीषवह स्रोतस्

मूल

- पुरीषवहानां स्रोतसां पक्वाशयो मूलं स्थूलगुदं च।
  (च.वि.5/8)
- पुरीषवहे द्वे तयोर्मूलं पक्वाशयो गुदं च । (सु.शा.9/12)

- पक्वाशय – large intestine
- स्थूलगुद – rectum
- गुद – anus

Cause

संधारणात् अत्यशनात् अजीर्णात् अध्यशनात् तथा ।
वर्चोवाहीनि दुष्यन्ति दुर्बलाग्नेः कृशस्य च ॥
(च.वि5/21)

- **संधारानात– Regular habit of withholding the urge for defecation**
- **अति शनात– excessive eating**
- **अजिर्ण– indigestion**
- **अध्याशनत– repeated eating (eating before the food taken before is digested)**
- **दुर्बल अग्नि– weak digestion**
- **कृश – emaciated persons**

Signs and symptoms

- कृच्छ्रेण अल्पाल्पं सशब्द शूलं अतिद्रवं अतिग्रथितं दृष्ट्वा पुरीषवहान्यस्य स्रोतांसि प्रदुष्टानीति विद्यात् ।
  (च.वि.5/8)
- तत्र विद्धस्य आनाहो दुर्गन्धता ग्रतितान्त्रता च ।
  (सु.शा.9/12)

- कृच्छेटा – difficulty in excreting stools
- अल्पाल्प– faeces getting expelled in small quantities
- स शब्द – lot of sounds during defecation
- स शुल – painful excretion of faeces
- अतिद्रवा– liquid or loos stools
- अतिग्रंथि – solid, hard stools in the form of pellets,
- अतिभाहु– excess formation of faeces or frequent excretion
- अनह – flatulent disorders
- दुर्गदं– foul smelling faeces
- ग्रथिग्रता - hard faeces in the intestines (difficult to excrete)

14. आर्तववह स्रोतस्

मूल

आर्तववहे द्वे, तयोर्मूलं गर्भाशय आर्तववाहिन्यश्च धमन्य: ।

(सु.शा.9/12)

गर्भाशय – uterus

आर्तववाहि धमनी – ovary and fallopian tube

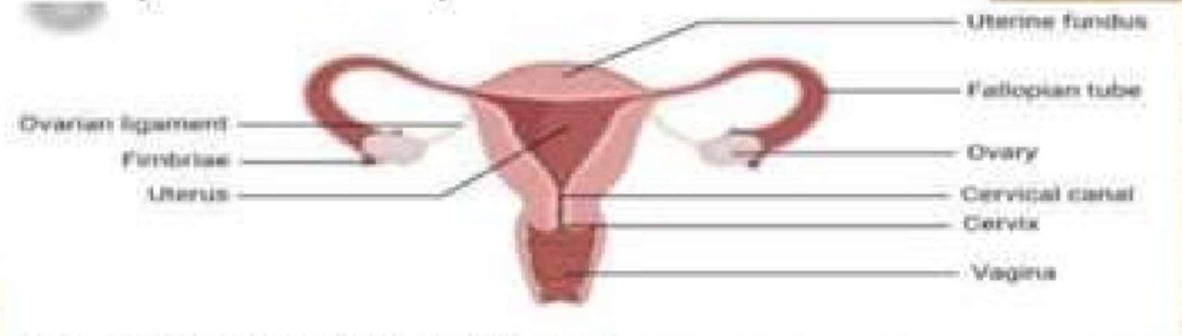

Figure: Structure of Female Reproductive System

Cause

- Arthava vitiation occurs due to pitta and rakta vitation

Exposure to fire, sunlight
Consumption of oily , hot foods

Signs and symptoms

- तत्र विद्धाया वन्ध्यात्वं मैथुनासहिष्णुत्वमार्तवनाशश्च ।

  [सु शा 9/12]

वन्ध्यात्वं - Infertility

मैथुनासहिष्णुता - Dyspareunia

ea

Treatment of Sroto Dushti

प्राणोदकान्नवाहानां दुष्टानां श्वासिकी क्रिया|
कार्या तृष्णोपशमनी तथैव आमप्रदोषिकी||२६||
विविधाशितपीतीये रसादीनां यदौषधम्|
रसादिस्रोतसां कुर्यात् तद् यथास्वमुपक्रमम्||२७||
मूत्रविट्स्वेदवाहानां चिकित्सा मौत्रकृच्छ्रिकी|
तथाऽतिसारिकी कार्या तथा ज्वरचिकित्सिकी||२८||

Conclusion

- Srotas are the channel responsible for transfer of nutrition and also responsible for the disease production.

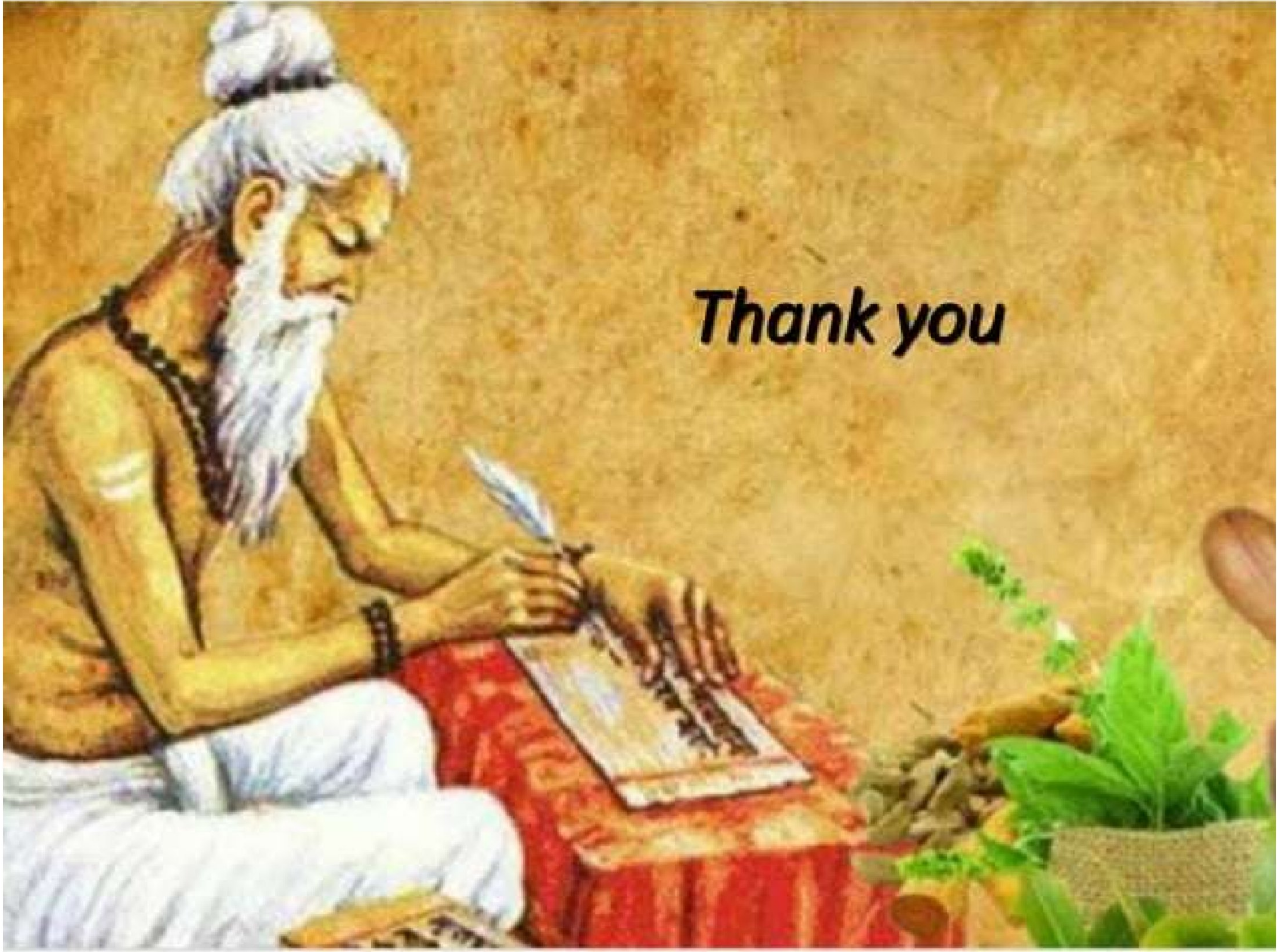
Thank you